Idäntalouksien katsauksia
Review of Economies in Transition

1996 • No. 2 4.4.1996

Julkaistu uudelleen 2002

Pekka Sutela

Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

ISSN 1235-7405
Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2002

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Pekka Sutela

Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995

Abstrakti

Valkovenäjän ja Ukrainan taloudelliseen kehitykseen ja talouspolitiikkaan liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä. Edellisen halu ja kyky itsenäiseen kehitykseen on kysymysmerkin alla, eikä vain tuoreiden valtioliittosuunnitelmien takia, vaan ennen muuta siksi, ettei maan poliittisella johdolla ole näköjään ollut senkaltaista johdonmukaisuutta, joka on tuottanut myönteisiä tuloksia edistyneemmissä siirtymätalousmaissa. Taloudellisen toimeliaisuuden vapauttaminen on ollut varsin osittaista, ja vastoinkäymisiä kohdattaessa luontoinen reaktio on edelleen tavoitella valtiojohtoisuutta. Valkovenäjällä ei ole juurikaan yksityistetty, rakennemuutos on jäänyt vähäiseksi ja rahoitus- ja pääomamarkkinoiden kehittyminen on kohdannut suuria takaiskuja. On ilmeistä, että maassa monet kaihoavat valtioliittoa Venäjän kanssa uskoen sen palauttavan halvan energian ja raaka-aineiden sekä taattujen markkinoiden menneisyyden. Venäjän kannalta nämä ovat syitä suhtautua ajatukseen valtioliiton taloudellisesta merkityksestä vieroksuvasti.

Inflaatio tottelee sekä Valkovenäjällä että Ukrainassa tavanmukaisia vakauttamispolitiikan välineitä. Ukrainan talouskehityksen perusongelmat liittyvät ennen muuta valtionhallinnon epämääräisyyteen sekä sellaiseen yksityistämiseen, joka ei ole ollut omiaan kohentamaan yritysten toimintaa. Ukraina on kuitenkin pyrkinyt selvästi Valkovenäjää johdonmukaisempaan talouspolitiikkaan. Tämä ero -- samoin kuin eräät muutkin tekijät -- näkyy myös kansainvälisten rahoituslaitosten suhtautumisessa. Ulkomaiset investoinnit ovat Valkovenäjällä lähes olemattomat ja Ukrainassa vähäiset.

Avainsanat: Ukraina -- talouspolitiikka, taloudellinen kehitys; Valkovenäjä -- talouspolitiikka, taloudellinen kehitys.

Ukraina ja Valkovenäjä sinetöivät yhdessä Venäjän kanssa Neuvostoliiton kohtalon joulukuussa 1991. Useat tarkkailijat -- heistä tunnetuimpana Aleksandr Solzhenitsyn, kirjailija -- olivat esittäneet, että ainakin näiden slaavilaisten valtioiden tulisi pysyä yhdessä. Valkovenäjällä ei kansallisuusaatetta ja itsenäisyystahtoa juuri ollutkaan. Sekin joutui kuitenkin osalliseksi Neuvostoliiton lopettamiseen, kun Ukrainan itsenäisyystahto oli voimakas, Boris Jeltsin halusi hävittää loputkin Mihail Gorbatshevin vallan perustasta eivätkä venäläiset uudistuspoliitikot halunneet enää jatkaa tilannetta, jossa Venäjä vailla omaa identiteettiä kantaa pääosan Neuvostoliiton sisäisten tulonsiirtojen taakasta. Venäjän johto oli astunut päättäväisesti radikaalin taloudellisen siirtymäpolitiikan tielle eikä se halunnut jäädä tilanteeseen, jossa muut tasavallat rajoittaisivat sen toimintavapautta.

Vaikka Gaidarin hallitus tahtoikin noudattaa politiikkaa, joka asettaisi Venäjän edut etusijalle, käytännössä vaihtoehdot eivät olleet näin yksinkertaiset. Se, mikä itse asiassa on Venäjän etu suhteessa Neuvostoliiton perimään, ei ollut itsestäänselvää. Gaidarinkin hallitus epäröi suurten kysymysten edessä. Hintojen vapauttamista lykättiin slaavilaisten naapureiden vaatimuksesta. Kun vapauttaminen sitten vaiheittain tapahtui, se ei Gaidarin halusta huolimatta koskenut energiaa. Näin Venäjä suojeli kotimaisia energiankäyttäjiään, mutta samalla se jatkoi uusien naapuriensa tukemista. Näin maa ei hyötynyt täyteen mittaan siitä vaihtosuhteen parantumisesta, joka olisi ollut tulossa. Tämä tulonlisäyshän olisi ollut yksi harvoista tekijöistä, jotka olivat siirtymässä markkinatalouteen Venäjälle edullisia verrattuna muihin maihin.

Venäjä ei myöskään luopunut välittömästi rupla-alueesta. Muut entiset neuvostotasavallat pakotettiin lopullisesti omien valuuttojen käyttöön vasta loppukesällä 1993. Rahajärjestelmä toimi sitä ennen merkittävänä tulonsiirtojen kanavana Venä-

jältä muille, ennen kaikkea slaavilaisille naapureille. Sopiminen yhteisen omaisuuden ja velkojen jakamisesta on samaten ollut vaikeaa, eikä Mustanmeren laivaston ongelma ole vieläkään lopullisesti ratkennut. Tullirajojen pystyttäminen oli hidasta. Lopulta Venäjä ja Valkovenäjä sopivat tammikuussa 1995 tulliliitosta, johon myös Kazakstan sittemmin liittyi. Tiedot siitä, kuinka hyvin tulliliitto käytännössä toimii, eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Tällä kolmikolla ja eräillä muilla IVY-mailla on myös pitkälle menevää sotilaallista sekä raja- ja aluevalvontaan liittyvää yhteistyötä. Tämä on omiaan rajoittamaan entisten tasavaltojen tosiasiallisen itsenäisyyden astetta.

Ukraina on ollut oleellisesti Valkovenäjää tinkimättömämpi itsenäisyytensä suhteen, vaikka sen nykyinen johto onkin usein korostanut Venäjä-yhteistyön tärkeyttä. Ulkovaltiot pitävät yleisesti Ukrainan itsenäisyyttä Euroopan uuden rakenteen oleellisena osana. Samoin ei useinkaan suhtauduta Valkovenäjään. Tämän vuoksi Ukraina voi odottaa kansainväliseltä yhteisöltä aivan toisenlaista tukea kuin pohjoinen naapurinsa. Siinä on Ukrainan ilmeisesti tärkein valttikortti.

Samaan aikaan alunperinkin heikko itsenäisyystahto on huvennut Minskissä. Eräs valkovenäläinen mielipidetiedustelu (**Nezavisimaja Gazeta** 10.2.1996) kertoo, että kun joulukuussa 1991 69 prosenttia haastatelluista piti Neuvostoliiton hajottamisesta oikeana, luku oli joulukuussa 1994 10 prosenttia ja viime vuoden lopulla vain 6 prosenttia. Nyt 68 prosenttia pitää päätöstä virheellisenä. Epätietoisten osuus on vaihdellut neljänneksen paikkeilla.

Valkovenäjällä heinäkuussa 1994 valtaan tullut presidentti Lukashenka kampanjoi maansa ja Venäjän suhteiden lähentämisen puolesta. Hän on pysynyt kannallaan. Vaikka muun muassa turvallisuus- ja tullikysymyksissä onkin päästy pitkälle Valkovenäjän oltua valmis omaksumaan Venäjän järjestelmät, on toistuva pyrkimys rahaliittoon epäonnistunut. Silti ajatus Valkovenäjän uudelleenliittymisestä Venäjään esimerkiksi konfederaation muodossa ei ole kuollut. Sitä koskevat spekulaatiot saivat uutta eloa talvella 1996, kun huomattiin että tällainen valtioliitto voisi olla presidentti Jeltsinin ainoa tapa välttää kesäkuuksi 1996 suunnitellut presidentinvaalit.

Uudelleenliittymisen kannatus ei kuitenkaan ole Valkovenäjälläkään yksimielistä. Suhteellisen vähälukuisten kansallismielisten lisäksi vastarintaa on varsinkin monien sellaisten poliitikkojen keskuudessa, jotka pitävät kysymystä sopivana tapana vastustaa presidentti Lukashenkaa.

Tärkein taloudellinen ongelma Venäjän ja Valkovenäjän valtioliiton samoin kuin Ukrainan ja Venäjän läheisemmän integraation edessä on maiden eritahtisuus institutionaalisessa muutoksessa. Venäjä on kiistatta pitkällä kahta naapuriaan edellä, kuten esimerkiksi Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin esittämät (**Transition Report**, 1995) siirtymäindikaattorit osoittavat. Eritahtisuus voisi integraation toteutuessa pahimmillaan johtaa tasoittumiseen alhaisimman saavutuksen mittaan. Se saattaisi myös pakottaa Venäjän uudelleen siihen maksumiehen asemaan, josta kerran haluttiin pois.

EBRD:n julkaisemat siirtymäindikaattorit ovat urhea yritys mitata taloudellisen siirtymän etenemistä. Niiden arvo vaihtelee välillä 1 (vain vähän edistystä) ja 4* (kehittyneiden teollisuusmaiden tila). Indikaattoreiden etu on suuressa selkeydessä. Samalla niihin sisältyy ainakin neljä harhaa. Mitallisuusharha luo käsityksen, että muutoksen eri ulottuvuudet olisivat todella numeerisesti mitattavissa. Kattavuusharha voi johtaa ajattelemaan, että jokin indikaattoreiden joukko todella kattaa koko siirtymän kaikessa moniaineksisuudessaan. Ulottuvuusharha syntyy, jos kuvitellaan jonkin moniulotteisen tapahtuman olevan pelkistettävissä yhteen suuntaan. Ja vihdoin objektiivisuusharha saa vallan, jos unohdetaan että objektiivisilta näyttävien numeroiden takana ovat alati inhimilliset tutkijat ja virkamiehet.

Näiden varauksien takia on selvää, ettei siirtymäindikaattoreita voi käyttää esimerkiksi ulkopuolisten, vaikkapa Euroopan unionin politiikan perustana. Silti ne kertovat jotain. Tulkinnassa on kuitenkin oltava varovainen. Lisäksi näyttää ilmeiseltä, että tässä esitellyt EBRD:n indikaattorit pikemminkin vähättelevät kuin liioittelevat tosiasiallisia kehityseroja. Katsaus Ukrainan ja Valkovenäjän taloudelliseen kehitykseen vuoden 1995 alun jälkeen kuvaa tätä. Kohdistamme tarkastelun siirtymätalouksien analyysin ortodoksiaa seuraten vapauttamiseen, vakauttamiseen ja yksityistämiseen. Sen jälkeen kysytään, mitä näiden kahden maan tapauksista on opittavissa.

Talouden vapauttaminen: yksityinen sektori

Yksityinen sektori on Ukrainassa selvästi suurempi kuin Valkovenäjällä. Sen on arvioitu (**Reuters** 1.2. 1995) olevan ehkä puolet bruttokansantuotteesta. Jopa suurempiakin lukuja on esitetty. Kyse ei

Taulukko 1 **EBRD:n siirtymäindikaattorit Ukrainalle, Valkovenäjälle ja Venäjälle**

	Ukraina	Venäjä	Valkovenäjä
Yksityinen sektori %/BKT	35	55	15
Yritykset			
Suuri yksityistäminen	2	3	2
Pieni yksityistäminen	2	4	2
Rakennemuutos	2	2	2
Markkinat ja kauppa			
Hintojen vapauttaminen	3	3	3
Ulkomaankauppa ja maksut	3	3	2
Kilpailupolitiikka	2	2	2
Rahoituslaitokset			
Pankit ja korot	2	2	2
Osakemarkkinat yms	2	2	2
Lakiuudistus			
Investointisäädökset	2	2	2

Lähde: **Transition Report**, 1995, s. 11

kuitenkaan ole ollut tavoitteellisesta yksityisen sektorin kehittämisestä, vaan pikemminkin sellaisen harmaan sektorin paisumisesta, johon sekä virallisesti yksityiset että virallisesti julkiset yritykset osallistuvat. Siksi sen koon arviointi on jokseenkin mielivaltaista.

Kysymys on valtion heikkoudesta ja epäjohdonmukaisuudesta. Verotus on korkeaa ja mielivaltaista. Lainsäädäntö ja sen tulkinta ovat ailahdelleet sekä alueittain että yli ajan. Syvälle pinttyneet pyrkimykset talouden ohjailuun ovat ajaneet toimintoja harmaalle sektorille. Näin kontrolliyritykset ovat toimineet tarkoitustaan vastaan. Sekä veroperusta, valuuttakontrolli että yhteiskuntamoraali ovat rapautuneet. Kun periaatteellinen suhtautuminen yksityiseen yrittäjyyteen on usein ollut kylmäkiskoista tai pahempaa, markkinaehtoista toimintaa ovat leimanneet lyhytjänteisyys, korruptoituneisuus ja spekulatiivisuus.

Harmaan talouden paisuminen oli keskeisiä syitä sille miksi kesällä 1994 valittu presidentti Kutshma julisti radikaaliksi, johdonmukaiseksi ja vakautta luovaksi tarkoitetun uudistusohjelmansa lokakuussa 1994 (**Golos Ukrainy** 10.10. 1994). Ohjelma ei kuitenkaan onnistunut taloudellisen toiminnan ehtojen normalisoimisen tavoitteessaan. Verotulojen osuus on näemmä (**Ukrainian - Economic Trends**, Monthly Update, December 1995) kylläkin onnistuttu vakiinnuttamaan noin 40 prosenttiin bruttokansantuotteesta sen ailahdeltua edellisinä vuosina vajaan 30 ja jopa 60 prosentin välillä. Mutta tämä ei merkitse että yksityisen sektorin toimintaympäristö olisi vakautunut.

Vuosien 1992-1994 ajelehtiva talouspolitiikka tuhosi suuren osa talouspolitiikan uskottavuudesta. Kutshman uudistusohjelma oli monessa suhteessa epämääräinen. Sama epämääräisyys ja ristiriitaisuus leimaa vuoden 1996 uudistusohjelmaa, jonka pääministeri Marchukin hallitus esitti syksyllä parlamentille. Lisäksi uudistuspolitiikka kohtaa parlamentin, jossa kommunistit ovat suurin ryhmä, ja valtionhallinnon, joka on jo tottunut mielivaltaisuuteen ja korruptioon. Kiovan ja alueiden välinen suhde on jäänyt epämääräiseksi ja taloudenpidon ympäristö vaihtelee siksi suuresti eri osissa maata. Seurauksena onkin ollut suuri määrä epäjohdonmukaisia ja keskenään ristiriitaisia päätöksiä ja määräyksiä. Julkilausuttu sitoutuminen uudistuksiin on horjunut pahasti esimerkiksi kesällä 1995, jolloin jotkut johtavat hallituspoliitikot -- myös presidentti -- puhuivat tarpeesta talouspolitiikan uudelleenarviointiin. Epäluottamus politiikkaan näkyi kirkkaasti esimerkiksi valuuttamarkkinoilla loppukesällä ja syksyllä 1995, jolloin karbovanets heikkeni merkittävästi.

Ukrainan lainsäädännöllisen ja hallinnollisen ympäristön epäselvyys menee niin pitkälle, että se joidenkin asiantuntijoiden mukaan asiallisesti ottaen tekee normaalien liikesopimusten solmimisen mahdottomaksi. Tämä on keskeinen syy sille ettei maa ole saanut juuri lainkaan ulkomaisia

investointeja. Sen sijaan se on kylläkin kärsinyt merkittävän valuuttapaon.

Presidentti Kutshma on yrittänyt selvittää valtaelinten keskinäissuhdetta vahvistamalla presidentin ja heikentämällä parlamentin asemaa. Parlamentti asettui vastahankaan. Kesäkuussa 1995 solmittiin kuitenkin sopimus, jossa presidentti sai uusia valtaoikeuksia. Sen jälkeenkin parlamentti on vastoin tehtyä sopimusta kuitenkin estänyt budjetin tasapainottamiseen tarvittuja veronkorotuksia. Johtavat parlamentaarikot ovat myös arvostelleet IMF:n kanssa sovittua talouspolitiikkaa Ukrainan etujen vastaiseksi. Näin ollen on edelleen epäselvää, missä määrin talouspoliittinen sopu ja työnjako pätee kesäkuuhun 1996 saakka, jolloin viimeistään tulisi päättää uudesta perustuslaista.

Perestroikan taloudellista toimintaa hajauttavat uudistukset jäivät Valkovenäjällä lähes vaikutusta vaille. Sen jälkeenkin poliittisen johdon suhde yksityiseen toimintaan on ollut korkeintaan sietävä. Kun maa kohtasi kasvavia taloudellisia vaikeuksia, ensimmäisenä reaktiona oli tiukentaa hallinnollista kontrollia, estää tuloerojen kasvua ja vastustaa korruptiota. Vielä keväällä 1994 spekulaatio kiellettiin lailla. Käytännössä tämä merkitsee hyödykearbitraasin -- halvalla ostamisen ja kalliimmalla myymisen -- estämisyritystä. Näin pyritään sulkemaan pois ns. yhden hinnan laki, yksi tehokkaiden markkinoiden keskeisistä piirteistä. Tuloerojen ja korruption vastustus oli presidentti Lukashenkan keskeisiä vaaliteemoja kesällä 1994.

Talouden jatkuva syöksykierre pakotti Valkovenäjänkin syksyllä 1994 uudistusohjel-maan, jonka osana piti olla yksityisen sektorin mahdollisimman nopea kehittäminen. Ennen muuta luvattiin erilaisten byrokraattisten esteiden, säätelyn ja yksityisen sektorin suoranaisen syrjimisen poistamista. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan Lukashenkan autoritaarinen ja ailahteleva johtamistapa on johtanut paitsi poliittiseen epäjärjestykseen sekä lehdistön ja poliittisten vapauksien rajoittamiseen myös yrityksiin kontrolloida yksityistä sektoria. Presidentti esimerkiksi katsoo voivansa vaatia, etteivät yksityiset yritykset vähennä työvoimaa (**Reuters** 5.2. 1996). Virallinen työttömyysaste onkin vain pari prosenttia.

Taloudellinen vapauttaminen: ulkomaankauppa

Ukraina on vapauttanut ulkomaankauppaansa useaan otteeseen, erityisesti kesällä 1995. Tuonti on ollut vapaa jo pidemmän aikaa. Syksyyn 1994 asti sitä kuitenkin rajoitettiin ylläpitämällä vientitulojen voimakasta verotusta. Useimmat vientikiintiöt poistettiin lokakuussa 1994 ja joulukuun 1994 jälkeen vain viljalla on virallinen vientikiintiö. Sekin poistettiin kesällä 1995 mutta otettiin uudelleen käyttöön vain parin kuukauden päästä. Virallinen selitys oli, että näin haluttiin turvata viljan saatavuus kotimarkkinoilla.

Ukrainan omien tilastojen mukaan kauppa on kasvanut jokseenkin tasaisesti loppuvuoden 1994 jälkeen ja viime vuonna kaupan kerrotaan kääntyneen ylijäämäiseksi. Noin kaksi kolmasosaa kaupasta on edelleen entisen Neuvostoliiton kanssa. Tämä osuus on kuitenkin laskussa, osin siksikin, ettei Ukraina ole pystynyt maksamaan säännöllisesti Venäjältä ja Turkmenistanista ostamaansa energiaa. Rästien määräksi arvioidaan jopa 5 miljardia. Tästä on tullut hiertävä kivi sekä Ukrainan ja energian toimittajien että maan ja kansainvälisten rahoitusjärjestöjen välille. Viimeksimainitut ovat nimittäin halunneet käyttää Ukrainan kanssa solmimiaan sopimuksia myös keinona Ukrainan ja Venäjän sekä Turkmenistanin kaupallisten suhteiden normaalistamiseen. Myös talvella 1996 maksurästeistä aiheutuneet ennen kaikkea venäläisen energian toimitusten leikkaukset ovat tuoneet vilua monelle ukrainalaiselle ja katkoksia tuotantoon.

Energiarästeihin liittyy periaatteellinen ongelma siitä pitäisikö Ukrainan antaa valtiontakauksia energian lisätilauksille, niinkuin viime aikoinakin on tehty. Jos kansakunta ja sen teollisuus on uhassa jäädä ilman lämpöä ja voimaa, paine takauksien antamiseen on kova. Mutta toisaalta tuloksena ei saisi olla se, että energiatoimitukset jäävät budjetin vastuulle.

Eräiden, lähinnä maan ulkomaisten neuvonantajien esittämien tulkintojen mukaan Ukrainan ulkomaankauppa on vapaampaa kuin esimerkiksi Venäjällä. Ukraina on solminut vapaakauppasopimuksia useiden keski-Euroopan maiden kanssa ja pyrkii samaan Euroopan unionin kanssa parin vuoden kuluessa. Toisaalta presidentti Kutshma on vastikään vaatinut maataloudelle takaisin tuontisuojaa (**Delovoi mir** 14.2. 1996). Ottaen huomioon maan epävakaan hallinnollisen ympäristön on vaikeaa tietää missä määrin kauppaa tosiasiassa

pyritään ja pystytään kontrolloimaan. Ilmeistä kuitenkin on että viranomaiset katsovat tehtäväkseen estää liiallisen ja liian halvan viennin varmistaakseen ennen muuta viljan saatavuuden kotimarkkinoilla ja -- näin asia esitetään -- estääkseen polkumyyntisyytösten esittämisen. Ulkomaista painetta vapaakauppaan taas syytetään helposti yritykseksi tuhota maan teollisuus ja maatalous.

Vuonna 1994 ehkä puolet kaupasta perustui barteriin. Viime vuonna osuus ilmeisesti laski, mutta saattoi edelleen olla korkea.

Pääosa, ainakin puolet, Valkovenäjän ulkomaankauppaa on Venäjän kanssa. Siksi onkin luontevaa, että maa seuraa Venäjän ulkomaankauppapolitiikkaa erityisesti solmittuaan itäisen naapurinsa kanssa tulliliittosopimuksen tammikuussa 1995. Saman sopimuksen, joka myöhemmin laajennettiin koskemaan myös Kazakstania, perusteella tuontia näistä maista ei rajoiteta tulleilla. Edelleen Venäjän politiikkaa noudattaen Valkovenäjä poisti vientitullit ja muut viennin rajoitukset viime vuonna. Tuontitullien taso on 10-15 prosenttia.

Samoin kuin Ukrainan tapauksessa, on vaikeaa tietää millainen Valkovenäjän ulkomaankaupan kehikko todellisuudessa on. Jos Ukrainan tapauksessa epävarmuus ehkä koskee ennen kaikkea läntistä kauppaa, Valkovenäjän tapaus on toisenlainen. Läntinen kauppa on vähämerkityksellisempää ja todennäköisesti tarkemmin valvottua kuin Ukrainassa. Pääosa kauppaa on Venäjän kanssa eikä se ole periaatteessakaan tullien alaista. Molempien maiden tapauksessa välityskaupalla lienee suuri merkitys. Valkovenäjän tapauksessa se, että Venäjä myy presidentti Lukashenkan mukaan maalle öljyä "kaksitoista dollaria halvemmalla kuin muille ulkomaille, esimerkiksi Ukrainalle" (**Reuters** 5.2. 1996), tarjoaa omat mahdollisuutensa. Venäläisessä lehdistössä taas kertoillaan mielellään siitä, kuinka Valkovenäjän ja myös Ukrainan rajoja käytetään venäläisten tuontitullien kiertämiseen.

Talouden vapauttaminen: hinnat, valuuttakurssit ja korot

Venäjän hintojen vapauttaminen -- vaikkakin asteittainen ja osittainen -- ei jättänyt Ukrainalle ja Valkovenäjälle muuta mahdollisuutta kuin seurata vuoden 1992 alussa. Ukrainassa kuitenkin lisättiin hintavalvontaa jo seuraavana vuonna. Keinoihin kuului niin kaupan marginaalien rajoittaminen, vientirajoitukset kuin erilaiset paikkakuntakohtaiset rajoituksetkin. Vuoden 1994 puolivälissä jopa 80 prosenttia hinnoista kohtasi erilaisia rajoituksia (Presidentti Kutshma, **Golos Ukrainy** 12.10 1994).

Lokakuun 1994 uudistusohjelma merkitsi tätä taustaa vasten huomattavaa hintojen vapauttamista. Vain luonnollisten monopolien ja supistuvan muiden monopolien joukon hinnat -- kyse on lähinnä investointihyödykkeistä -- piti jättää valvonnan alaisiksi. Suurin osa hintavalvonnasta poistettiinkin, eikä sitä ole palautettu myöhemminkään. Jotkin elintarvikkeet, energia ja kunnalliset palvelut jäivät edelleen poikkeuksiksi. Niiden hintoja on nostettu lähemmäs kustannusvastaavuutta. Näiden toimien tehoa on kuitenkin horjuttanut merkittävien maksurästien kasaantuminen varsinkin energiasta. Tämä puolestaan selittää sitä, ettei Ukraina ole maksanut säännöllisesti omille energiantoimittajilleen.

Lokakuun 1994 uudistuspakettiin kuului keskeisenä osana valuuttakurssien yhtenäistäminen ja karbovanetsin kurssin jättäminen markkinoilla määräytyväksi. Näyttää kuitenkin siltä, ettei vaihtokurssin yhtenäistäminen käytännössä ollut lähes-kään täydellinen. Kuten jo mainittiin, karbovanetsin kurssi heikkeni viime vuoden loppukesällä merkittävästi. Sen jälkeen se on ollut vakaa, ja reaalinen vahtokurssi on vahvistunut. Kun keskimääräinen kuukausipalkka vastasi viime vuoden lopulla 55-65 dollaria, ei tämä vahvistuminen varmasti vielä uhkaa kotimaisen tuotannon kilpailukykyä. Valkovenäjän keskimääräinen kuukausipalkka ilmoitetaan 70-80 dollariksi.

Merkittävä poikkeus Ukrainan talouden vapauttamisessa on ollut rahoitusmarkkinoilla. Huomattava osa pankkien luotonannosta tapahtuu pehmeinä, tietyille yrityksille ja maataloudelle kohdistettuina luottoina. Keskimääräinen reaalinen antolainauskorko on muuttunut positiiviseksi vasta vuoden 1995 kuluessa. Tämäkään kehitys ei ole ollut suoraviivainen, vaan reaalikoron vaihtelut nollan molemmin puolin ovat olleet merkittävät.

Vuonna 1995 rahoitusmarkkinoita leimasi myös viranomaisten pyrkimys varsinkin suurimpien yksityisten pankkien tiukempaan valvontaan. Niitä syytettiin valuuttakeinottelun heikentämästä taloudellisesta tilasta ja valuuttamääräysten rikkomisesta. Pankkien taloudellinen tila onkin heikentynyt merkittävästi, ja pankkisektori läpikäy rakennemuutosta.

Myös Valkovenäjä joutui seuraamaan Venäjän vapauttamispolitiikkaa. Kohta nimellisen hintojen vapauttamisen jälkeen otettiin kuitenkin uudelleen käyttöön voittomarginaalien rajoitukset. Ne poistettiin vasta syksyn 1994 uudistuspaketin yhteydessä. Samoin kuin Ukrainassa, merkittävimmät poikkeukset ovat koskeneet kunnallispalveluita ja energiaa. Niidenkin hintoja on nostettu lähemmäs kustannusvastaavuutta. Se, kuinka paljon tosiasiallista hintavalvontaa on jäljellä, on jossain määrin epäselvää. Ilmeistä kuitenkin on, että valtiolla on aktiivinen pyrkimys sellaisten hintojen valvontaan, joita pidetään tuloerojen ja elintason kannalta keskeisinä.

Valkovenäjä ei ole vapauttanut valuuttamarkkinoitaan eikä -kurssiaan. Monikurssijärjestelmä vallitsee edelleen, kun huomattava osa valuuttatuloista on myytävä valtiolle varsin epäedulliseen kurssiin. Maaliskuusta 1995 tammikuun loppuun 1996 vallitsi kiinteä nimelliskurssi (11500 ruplaa = 1 USD). Kun markkinakurssi laski aina 17000 asti kuluvan vuoden alussa, otettiin heinäkuuhun saakka käyttöön valuuttaputki, jonka rajat ovat 11300 ja 13100 ruplaa dollaria kohden. Samalla otettiin käyttöön heinäkuussa IMF:n painostuksesta poistettu valuutan myyntipakko. Nyt viejien tulee myydä puolet tuloistaan viralliseen kurssiin. Tämä on merkittävä vientivero, jonka tuloja on puolestaan tarkoitus käyttää -- ehkä viranomaisten mieleisen -- viennin tukemiseen.

Myös pankkisektorin vapauttaminen on korkeintaan osittaista, ja suuri osa luotoista on suunnattuja ja subventoitukorkoisia. Varsinkin maatalous hyötyy tästä.

Vakauttaminen

Sekä Ukraina että Valkovenäjä ovat esimerkkejä siitä, että taloudellisen vakauttamisen peruskeinot, budjettitasapainon korjaaminen ja rahapolitiikan tiukentaminen, toimivat myös sellaisessa ympäristössä, jossa talouspolitiikan välineet ovat suhteellisen kehittymättömät. Mutta valitettavasti molemmat maat ovat samalla esimerkkejä siitä, että johdonmukaisen vakauttamisen poliittiset edellytykset ovat usein vaikeasti ylläpidettävissä. Seurauksena on ollut tyypillinen stop/go -politiikka, jossa tyypillisesti IMF:n kanssa sovittu vakauttamispolitiikka sortuu poliittisiin ja eturyhmäpaineisiin.

Sekä Ukrainan että Valkovenäjän syksyn 1994 uudistusohjelmien keskeisiin tavoitteisiin kuului inflaation hillintä (taulukot 2 ja 3).

Ukrainan talous oli ajoittaisessa hyperinflaatiossa vuonna 1993, mutta politiikan tiukentaminen painoi inflaation alle 5 prosenttiin kuukaudessa vuoden 1994 puolivälissä. Tilastoissa arvioitu tuotanto romahti kahden vuoden aikana alle puoleen. Hintojen vapauttaminen ajoi marraskuun 1994 inflaation runsaaseen 70 prosenttiin. Ratkaisevasti tiukentunut budjettipolitiikka painoi kuukausi-inflaation jälleen lähelle 5 prosenttia viime vuoden puolivälissä. Tästä se kuitenkin nousi heilahtelemaan 10 prosentin molemmin puolin loppuvuonna, kun joitain hallinnollisesti määrättyjä hintoja nostettiin. Myös talouspolitiikassa tapahtui ajoittaista löystymistä. Tämä aiheutti -- yhdessä maan edelleen kasaamien energian maksurästien ja yksityistämisen karikoiden kanssa -- merkittävää kitkaa Ukrainan ja IMF:n välisiin suhteisiin. Keväällä 1995 solmittu valmiusluotto joutui jäihin tammikuussa 1996, eikä sen kohtalo ollut vielä kuukautta myöhemmin selvä. Tällä on suuri merkitys Ukrainalle, koska maa on erittäin niukkojen valuuttavarantojensa takia varsin riippuvainen ulkomaisesta rahoituksesta. Toisaalta, kuten alussa todettiin, kansainvälisen yhteisön periaatteellinen suhtautuminen Ukrainaan on varsin kannustava. Käytännössä rahoituksen löytyminen Ukrainalle ei kuitenkaan ole aina -- esimerkiksi vuoden 1995 alussa -- ole ollut helppoa, vaikka IMF olisikin suhtautunut myönteisesti.

Silti budjettipolitiikan saldo oli kokonaisuudessaan hyvä. Vuoden 1995 budjetin alijäämäksi suunniteltiin 3,3 prosenttia BKT:sta. Se lienee lopulta ollut noin 4 prosenttia. Myös inflaatio oli jonkin verran tavoiteltua korkeampi. Toteutunut budjettivaje ja inflaation hidastuminen olivat kuitenkin varsin merkittäviä saavutuksia parin edellisen vuoden tuloksiin verrattuna.

Ukrainan talouspolitiikan perustan ongelmallisuutta ovat heijastaneet väittelyt, joita on käyty parlamentissa budjettipolitiikan tarkistamisesta. Vaikka edellä mainittu sopimus vallan jaosta on olemassa, ei presidentin ja hallituksen kontrolli talouspolitiikkaan ole aina itsestään selvä. Parlamentin puhemies hyökkäsi joulukuussa hyvin voimakkaasti IMF:n kimppuun karkeasti ottaen väittäen sen pyrkivän maan talouden tuhoamiseen ja alistamiseen.

Taulukko 2 **Talouden vakauttaminen Ukrainassa (prosenttia)**

	1992	1993	1994	1995
Reaalinen BKT	..	-25	-40	-12
Inflaatio x	2000	10155	401	180
Budjettivaje y	-29	-19	-11	-4

Lähteet: YK, lehtitiedot. Vuoden 1995 luvut ennakkotietoja. x: joulukuusta joulukuuhun, y: julkisen sektorin alijäämä. Tiedot ovat varsin epäluotettavia.

Taulukko 3 **Talouden vakauttaminen Valkovenäjällä (prosenttia)**

	1992	1993	1994	1995
Reaalinen BKT	-10	-11	-20	-10
Inflaatio x	1670	2771	1960	240
Budjettivaje y	-3	-8	-4	

Lähteet: YK, lehtitiedot. Vuoden 1995 luvut ennakkotietoja. x: joulukuusta joulukuuhun, y: julkisen sektorin alijäämä. Tiedot ovat varsin epäluotettavia.

Vuoden 1996 budjetti, joka oli helmikuun loppupuolella vielä lopullista vahvistusta vailla, havittelee länsimaisten laskuperusteiden mukaisesti vain runsaan kahden prosentin vajetta. Ukrainalaisella kirjanpitotavalla alijäämäksi tulisi 6 prosenttia. Tämän uskotaan painavan kuukausi-inflaation noin kahteen prosenttiin. Jos näin kävisi, Ukraina olisi alittanut sen inflaatiorajan -- 40 prosenttia vuodessa -- jonka usein katsotaan olevan kynnys investointien liikkeellelähtöön. Toki tähän tarvitaan useiden muidenkin ehtojen täyttämistä. Niihin kuuluvat muun muassa omistusoikeuksien selkeys ja puolustusmahdollisuus sekä perustavaa laatua oleva poliittinen vakaus. Molemmat ovat puuttuneet ja puuttuvat edelleen Ukrainasta. Vuonna 1995 tilastoidut investoinnit laskivatkin 35 prosenttia.

Inflaation vakauttaminen antaisi vihdoin myös mahdollisuuden ottaa käyttöön maan oma valuutta. Nyt käytössä oleva karbovanets on alunperinkin tarkoitettu väliaikaiseksi. Varsinaisen valuutan, hryvnian, käyttöönottoaikataulua on lykätty toistuvasti. Huhut käyttöönotosta aiheuttivat paniikin valuuttamarkkinoilla ja karbovanetsin jyrkän arvonaskun elokuussa 1995. Nyt käyttöönoton ajankohdaksi on ylimalkaisesti ilmoitettu vuosi 1996.

On siis odotettavissa, ettei Ukrainan jyrkkänä jatkunut tuotannon lasku vielä käänny kasvuun, vaikka tilastoitu lasku lieneekin tasaantumassa. Muistettakoon kuitenkin, että juuri tämän maan kohdalla BKT-luvut ovat erityisen epävarmoja poikkeuksellisen suuren harmaan sektorin takia.

Valkovenäjän varsin hidasta muutosta kohti markkinataloutta kuvaa paradoksaalisella tavalla se, ettei budjettivaje ole vielä revennyt Ukrainan ja takavuosien Venäjän tapaan. Kun yrityksiä ei ole yksityistetty ja valtio pyrkii valvomaan niitä tarkkaan, verotulojen kerääminen helpottuu. Silti inflaatio on ollut voimakasta. Kotimaisen epävakauden lisäksi tätä selittää tuontihintojen nousu. Suurin vaikutus inflaation sitkeyteen lienee kuitenkin ollut budjetin ulkopuolitse jaetuilla subventoiduilla luotoilla.

Samoin kuin Ukrainassa, myös Valkovenäjän inflaatio on ailahdellut budjetti- ja rahapolitiikan vaihteluiden myötä. Maa sopi IMF:n kanssa valmiusluotosta useiden lykkäysten jälkeen vasta syyskuussa 1995. Sopimuksen keskeiset tavoitteet olivat BKT:n laskun rajoittaminen 3,0 prosenttiin vuonna 1996, kuukausi-inflaation painaminen 1 prosenttiin vuoden 1995 ja 0,5 prosenttiin vuoden 1996 lopulla, kauppataseen vajeen supistaminen sekä valuuttavarannon kasvattaminen.

Kun valmiusluotosta sovittiin, kuukausi-inflaatio oli laskenut tammikuun runsaasta 39 prosentista 5 prosentin luokkaan. Rahan tarjonnan kasvu oli kuitenkin huolestuttavan korkea. Sekä Ukraina että Valkovenäjä ovatkin jo viime vuonna kärsineet ongelmasta, joka yleensä kohtaa siirtymätalousmaita vasta myöhemmässä vakauttamisen vaiheessa: spekulatiivisista pääomaliikkeistä maahan. Ellei tällaisten pääomaliikkeiden sterilointi onnistu niin että keskuspankki imee rahaa markkinoilta arvopapereita myymällä, rahavirta johtaa korkeampaan inflaatioon. Tämä on erityinen ongelma jos pyritään sitoutumaan kiinteään valuuttakurssiin, kuten molemmissa maissa oli tehty. Pääomavirran sterilointi voi olla hankalaa, kun kotimaiset rahoitusmarkkinat ja -instrumentit ovat kehittymättömät. Lisäksi valtio saattaa joutua tarjoamaan varsin korkeaa tuottoa myymilleen arvopapereille. Vaikka valtion velka olisikin vielä vähäinen, näin syntyvät korkomenot voivat rasittaa budjettia suuresti.

Valkovenäjän inflaatio joulukuussa 1995 oli tavoitteeksi asetetun 1 prosentin sijasta 3,9 prosenttia. Budjettiluonnoksen mukaan vuoden 1996 keskimääräinen kuukausi-inflaatio olisi 2,5 prosenttia ja budjettivaje 2,7 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Yksityistäminen

Ukraina hyväksyi ensimmäiset yksityistämistä koskevat lait jo vuonna 1992. Silti virallinen, lakeihin perustuva yksityistäminen on edennyt varsin hitaasti (ks. Taulukko 1). Tälle on monta syytä. Valtiojohdon sitoutuminen yksityistämiseen ei ole erityisen voimakas, vaan usein uskotaan, että olisi mielekkäämpää tavoitella valtionyritysten toiminnan tehostamista. Siinä ei kuitenkaan ole erityisesti onnistuttu. Toinen ongelma on siinä, että virallisen yksityistämisen hitaan liikkeelle lähdön takia on jo tapahtunut paljon epävirallista, ns. spontaania yksityistämistä. Tässä on monia valtionyrityksiä muutettu suljetuiksi osakeyhtiöiksi, eivätkä niiden haltijat ole kiinnostuneita omistusrakenteen avaamisesta. Sitä kuitenkin tarvittaisiin sekä oikeudenmukaisuuden, yritysten tehokkaan hallinnan että osakemarkkinoiden kehittymisen takia.

Kolmas syy hitaalle yksityistämiselle on sitä koskevan lainsäädännön sekavuudessa ja ristiriitaisuudessa. Tämä antaa hyviä jarrutusmahdollisuuksia sekä yritysjohdolle, työntekijöille että paikallisille viranomaisille. He kaikki pelkäävät menettävänsä nykyistä valtaansa ja erioikeuksiaan. Oma vaikutuksensa hitaaseen yksityistämiseen on silläkin, että asiasta vastaavat viranomaiset ovat suhteellisen heikko byrokratia. Alueelliset erot yksityistämisessä ovat merkittäviä.

Yksityistäminen on ollut toistuvan kapulanväännön kohde Ukrainan presidentin ja parlamentin välillä. Kun presidentti päätti asetuksella uudesta voucher-perusteisesta yksityistämisohjelmasta marraskuussa 1994, parlamentti vastasi päättämällä yli 6000 sellaisen yrityksen luettelosta, joita yksityistäminen ei koskisi. Kun parlamentti hylkäsi vuoden 1995 yksityistämisohjelman huhtikuussa 1995, presidentti antoi kesällä asetuksen joka kumosi parlamentin päätöksen. Käytännössä yksityistäminen sujui 1995 hitaasti. Yrityksiä pantiin myyntiin vähemmän kuin oli suunniteltu, ja niistä vain pieni osa sai lainsäädännön mukaisesti hyväksyttävän tarjouksen.

Yksityistämistilanne on erityisen hankala elintarvikeketjussa, missä lainsäädäntö edellyttää osake-enemmistön päätyvän maataloustuottajille. Presidentti Kutshma on kahteen otteeseen -- viimeksi helmikuussa 1996 -- asettanut veton parlamentin hyväksymälle laille, jonka mukaan tuottajille tulisi antaa ilmaiseksi 51 prosenttia sekä yksityistettävien että aikaisemmin yksityistettyjen elintarvikeketjun yritysten osakkeista (**Financial Times** 22.2. 1996).

Toisin kuin monissa muissa maissa, myöskään kauppojen ja vastaavien pienyritysten ns. pieni yksityistäminen ei ole sujunut hyvin. Vuoden 1995 pienen yksityistämisen tavoite jäi selvästi täyttämättä, ja alueelliset erot ovat erittäin suuret (**Delovoi mir** 8.2. 1996). Asunnoistakin selvä vähemmistö on yksityistetty. Maan yksityistäminen on tiukkaan rajoitettu, ja yksityisten tilojen osuus viljelyalasta oli 1995 vain kaksi prosenttia. Yhdessä julkisen hallinnon huonon toimivuuden kanssa yksityistäminen onkin Ukrainan siirtymäpolitiikan suurin ongelma. Silti presidentti Kutshma tavoittelee yksityistämisen loppuunsaattamista kuluvan vuoden aikana.

Valkovenäjällä yksityistäminen ei ole tosiasiassa alkanutkaan. Voucher-perusteisesta yksityistämisohjelmasta päätettiin kyllä heinäkuussa 1994, mutta ohjelma ja siihen perustuvien sijoitusrahastojen toiminta keskeytettiin viime vuoden alussa. Vaikka useimpien rahastojen toiminta sallittiinkin uudelleen elokuussa, muodostui viime vuodesta yksityistämisen kannalta hukattu. Valtion omistamasta 3716 yrityksestä on muutettu edes osakeyhtiöiksi tai myyty vain runsaat kymmenen

prosenttia. Osakeyhtiöksi muuttaminen edellyttää niin työntekijöiden, ministeriöiden kuin paikallisten viranomaistenkin suostumusta. Näistä kenelläkään ei ole yleensä ole siihen mitään halua tai syytä. Silloin kun yrityksiä myydään, ostajina ovat useimmiten venäläiset sijoittajat tai Valkovenäjän valtio (**Ekonomika i zhizn** 1996:7).

Voucherit piti jakaa kansalaisille vuoden 1995 loppuun mennessä. Kun kuitenkin vain 40 prosenttia oli jaettu, määräaikaa pidennettiin heinäkuuhun 1996 asti.

Sekä Ukrainan että Valkovenäjän yksityistämiseen on liittynyt venäläisten energiayritysten pyrkimys vaihtaa saamisiaan omistukseksi. Ukraina on pyrkinyt estämään itsemääräämismahdollisuuksien kannalta tuhoisaksi nähdyn kehityksen. Sen sijaan Valkovenäjä myi osake-enemmistön molemmissa öljynjalostamoissaan Venäjälle tammikuussa 1996. Tämä herätti huomattavaa poliittista kuohua (**Reuters** 27.1. 1996).

Kauppojen ja muiden pienyritysten yksityistäminen on edennyt Valkovenäjällä vielä hitaammin kuin Ukrainassa. Vain kolmasosa asunnoista on yksityistetty, ja tahti hidastui viime vuonna. Maan yksityistäminen ei ole alkanut, eikä se ilmeisesti alakaan nykyisen presidentin aikana. Hänen mielestään nimittäin "maan joka tuottaa leipää, vihanneksi ja hedelmiä täytyy olla valtion omaisuutta. Kenelläkään ei ole oikeutta käydä kauppaa ja spekuloida tällä maalla" (**Reuters** 5.2. 1996).

Rakennemuutos

Yritysten rakennemuutos ei ole alkanutkaan Valkovenäjällä. Ukrainassakin merkittävin muutos on ollut tuotannon kasvanut painottuminen perinteiseen raskaaseen teollisuuteen, kun elintarvike- ja kevyt teollisuus on kärsinyt tuontikilpailusta.

Ulkomaisia investointeja Ukraina on saanut varsin vähän ja Valkovenäjä tuskin lainkaan. Tyypillisiä investoijia ovat olleet tupakka- ja juomavalmistajat sekä myös kuljetusvälinetuottajat.

Palvelu- ja uusien tuotteiden sektorit ovat kasvaneet Ukrainassa, vaikkakin lähinnä harmaana taloutena. Valkovenäjällä tällainenkin muutos on lapsenkengissä.

Rakennemuutoksen olemattomuuden kääntöpuoli on, ettei kummankaan maan tilastoissa juuri näy työttömyyttä. Ukrainan virallinen työttömyysaste on 0,6 prosenttia ja Valkovenäjän kahden prosentin luokkaa. Sosiologinen tutkimus kuitenkin osoittaa, että tosiasiassa työttömyys on vakava ongelma, ja myös viranomaisten tulisi se myöntää.

Johtopäätökset

Ukrainan kehitystä kutsutaan joskus vähittäisen talousuudistuksen esimerkiksi. Tällöin se rinnastetaan epäsuotuisasti Venäjän tavoitteellisempaan ja radikaalimpaan toimintaan. Tosiasiassa kehitystä on pikemmin leimannut aluksi satunnaisuus ja sitten yritys radikaalin, vaikka epäjohdonmukaisen uudistusohjelman toteuttamiseksi joissain suhteissa varsin epäsuotuisissa poliittisissa ja hallinnollisissa oloissa. Näiden kahden maan kehityksen varsinaisen opetuksen täytyykin olla muualla kuin gradualismin ja shokkiterapian keksityssä vastakkainasettelussa.

Valkovenäjä on maa joka joutui itsenäiseksi vastoin tahtoaan. Poliittisen hämmennyksen kauden jälkeen maan johtoon tuli presidentti, joka vetosi äänestäjiin monilla seikoilla, mutta ei varmasti johdonmukaisella talouspoliittisella linjalla. Vuotta 1995 leimasi erityinen poliittinen epävarmuus. Parlamentin kauden olisi pitänyt päättyä maaliskuussa, mutta sitä pidennettiin parilla kuukaudella. Parlamentin lopullinen valinta onnistui äänestysaktiivisuutta koskevien rajoitusten takia vasta joulukuussa. Presidentti, joka halusi pystyttää jakamattoman oman valtansa, kampanjoi aktiivisesti alhaisen äänestysaktiivisuuden ja siis parlamentin valitsematta jättämisen puolesta. Lopulta kuitenkin runsaat 60 prosenttia valitsijoista äänesti, mikä oli toivoa antava merkki. Uuden parlamentin ja presidentin suhteet ovat alkaneet myrskyisinä.

Syksyllä 1995 presidentti Lukashenka sai aikaan myös keskuspankin yleisesti arvostetun pääjohtaja Bahdankevitshin eroamisen.

Tässä katsannossa Valkovenäjän ongelma ei ole niinkään se, ettei uudistuksia ole monella alalla juuri aloitettukaan -- vaikka sekin olisi jo suuri ongelma -- kuin se ettei maassa ole ennustettavaa ympäristöä talouspolitiikalle eikä siis myöskään taloudelliselle toiminnalle.

Ukrainan ensisijainen ongelma taas on institutionaalisessa epäselvyydessä. Tämä koskee yksityistämisen puutetta, valtionhallinnon toimintatapaa mutta myös lainsäädännöllisen ja oikeudellisen ympäristön epämääräisyyttä. On helppo ymmärtää argumentteja joiden mukaan Ukraina on liian tärkeä maa jotta ulkopuoliset voisivat suhtautua

sen kehitykseen tässäkään suhteessa välinpitämättömästi.

IDÄNTALOUKSIEN KATSAUKSIA

nro:sta 4 lähtien ISSN 1235-7405

1/92 Pekka Sutela: **Neuvostoliiton hajoamisen taloudelliset aspektit.** 24 s.
Jouko Rautava: **Suomen ja Venäjän taloussuhteet Suomen EY-jäsenyyden valossa.** 12 s.

2/92 Seija Lainela - Jouko Rautava **Neuvostoliiton talouskehitys vuonna 1991.** 15 s.
Seija Lainela **Viron taloudellisen kehityksen lähtökohdat.** 9 s.
Merja Tekoniemi **Yksityistäminen itäisen Euroopan maissa ja Baltiassa.** 7 s.

3/92 Kamil Janácek **Transformation of Czechoslovakia's Economy: Results, Prospects, Open Issues.** 20 p.
Sergey Alexashenko **General Remarks on the Speed of Transformation in the Socialist Countries.** 25 p.
Sergey Alexashenko **The Free Exchange Rate in Russia: Policy, Dynamics, and Projections for the Future.** 19 p.
Jouko Rautava **Liikaraha, inflaatio ja vakauttaminen.** 16 s.

4/92 Stanislava Janácková - Kamil Janácek **Privatization in Czechoslovakia.** 8 p.
Sergey Alexashenko **The Collapse of the Soviet Fiscal System: What Should Be Done?** 45 p.
Juhani Laurila **Neuvostoliiton ja Venäjän velka.** 23 s.
Jukka Kero **Neuvostoliiton ja Venäjän ulkomaankauppa.** 24 s.

5/92 Pekka Sutela **Clearing, Money and Investment: The Finnish Perspective on Trading with the USSR.** 26 p.
Petri Matikainen **"Suuri pamaus" - Puolan talousuudistus 1990.** 22 s.

6/92 Miroslav Hrncír **Foreign Trade and Exchange Rate in Czechoslovakia: Challenges of the Transition and Economic Recovery.** 39 p.
Terhi Kivilahti - Jukka Kero - Merja Tekoniemi **Venäjän rahoitus- ja pankkijärjestelmä.** 37 s.

7/92 Seija Lainela **Baltian maiden rahauudistukset.** 23 s.
Seija Lainela - Jouko Rautava **Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen kehityksen taustat ja nykytilanne.** 14 s.
Sergei Alexashenko **Verojen ja tulonsiirtojen jakautuminen entisessä Neuvostoliitossa.** 17 s.

1/93 Pekka Sutela **Taloudellinen transitio Venäjällä.** 11 s.
Pekka Sutela **Venäjän taloudellinen voima 2000-luvulla.** 9 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa integraatiossa: ottopoikia, sisarpuolia vai ...** 11 s.

2/93 Inkeri Hirvensalo **Changes in the Competitive Advantages of Finnish Exporters in the Former USSR after the Abolition of the Clearing Payment System.** 35 p.
Miroslav Hrncír **The Exchange Rate Regime and Economic Recovery.** 17 p.
Gábor Oblath **Real Exchange Rate Changes and Exchange Rate Policy under Economic Transformation in Hungary and Central-Eastern Europe.** 31 p.
Gábor Oblath **Interpreting and Implementing Currency Convertibility in Central and Eastern Europe: a Hungarian Perspective.** 19 p.

3/93 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1992.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maiden talous vuonna 1992.** 25 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa vuonna 1992.** 14 s.

4/93 Jouko Rautava **Monetary Overhang, Inflation and Stabilization in the Economies in Transition.** 17 p.
Jarmo Eronen **Manufacturing Industries before and after the Collapse of Soviet Markets: a Comparison of Finnish and Czechoslovak Experience.** 19 p.

5/93 Pekka Sutela **Uusi hanke entisen rupla-alueen kaupankäynnin monenkeskeistämiseksi.** 8 s.
Juhani Laurila **Venäjän velkakriisin kehitys ja nykytilanne.** 10 s.

6/93 Jouko Rautava **Yritystuesta sosiaaliturvaan: Julkisen tuen muutospaineet Venäjällä.** 7 s.
Jarmo Eronen **Venäjän uusi hallinnollinen aluejako.** 7 s.
Aleksei Tkatshenko **Pienyrittäjyys Venäjällä: Nykytilanne ja kehitysnäkymät.** 35 s.

7/93 Tuula Rytilä **Russian Monetary Policy Since January 1992.** 20 p.
Inkeri Hirvensalo **Developments in the Russian Banking Sector in 1992-1993.** 22 p.

8/93 Seija Lainela - Pekka Sutela **Introducing New Currencies in the Baltic Countries.** 26 p.
Inna Shteinbuka **The Baltics' ways: Intentions, Scenarios, Prospects.** 27 p.
Inna Shteinbuka **Latvia in Transition: First Challenges and First Results.** 33 p.
Inna Shteinbuka **Industry Policy in Transition: the Case of Latvia.** 30 p.

9/93 Jouko Rautava **Venäjän keskeiset taloustapahtumat heinä- syyskuussa 1993.** 10 s.
Merja Tekoniemi **Venäjän parlamenttivaalien poliittiset ryhmittymät.** 3 s.
Jarmo Eronen **Venäläinen ja suomalainen periferia: Permin Komin ja Kainuun luetaloudellista vertailua.** 29 s.

10/93 Seija Lainela **Venäjän federatiivisen rakenteen muotoutuminen ja taloudellinen päätöksenteko; Pietarin asema.** 14 s.
Inkeri Hirvensalo **Pankkitoimintaa Pietarissa.** 14 s.
Juhani Laurila **Suoran sijoitustoiminnan kehittyminen Venäjällä ja Suomen lähialueella.** 29 s.
Juhani Laurila **Suomen saamiset Venäjältä. Valuuttakurssimuutosten ja vakautusten vaikutukset.** 8 s.

1/94 Pekka Sutela **Insider Privatization in Russia: Speculations on Systemic Change.** 22 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking in St.Petersburg.** 18 p.

2/94 Aleksei Tkatshenko **Pienyritysten yksityistäminen Venäjällä.** 23 s.
Jarmo Eronen **Konversio Venäjällä: tulosten tarkastelua.** 10 s.

3/94 Juhani Laurila **Direct Investment from Finland to Russia, Baltic and Central Eastern European Countries: Results of a Survey by the Bank of Finland.** 14 p.
Juhani Laurila **Finland's Changing Economic Relations with Russia and the Baltic States.** 11 p.
Jouko Rautava **EC Integration: Does It Mean East-West Disintegration.** 8 p.
Eugene Gavrilenkov **Macroeconomic Crisis and Price Distortions in Russia.** 20 p.
Eugene Gavrilenkov **Russia: Out of the Post-Soviet Macroeconomic Deadlock through a Labyrinth of Reforms.** 22 p.

4/94 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1993.** 16 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1993.** 19 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1990-93.** 7 s.

5/94 Pekka Sutela **Production, Employment and Inflation in the Baltic Countries.** 22 p.
Seija Lainela **Private Sector Development and Liberalization in the Baltics.** 14 p.
Seija Lainela **Small Countries Establishing Their Own Independent Monetary Systems: the Case of the Baltics.** 17 p.

6/94 Merja Tekoniemi **Työttömyys ja sosiaaliturva Venäjällä.** 31 s.

7/94 Pekka Sutela **Fiscal Federalism in Russia.** 23 p.
Jouko Rautava **Interdependence of Politics and Economic Development: Financial Stabilization in Russia.** 12 p.
Eugene Gavrilenkov **"Monetarism" and Monetary Policy in Russia.** 8 p.

8/94 Pekka Sutela **The Instability of Political Regimes, Prices and Enterprise Financing and Their Impact on the External Activities of the Russian Enterprises.** 31 p.
Juhani Laurila **The Republic of Karelia: Its Economy and Financial Administration.** 37 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking Reform in Estonia.** 21 p.

9/94 Jouko Rautava **Euroopan unionin ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus - näkökohtia Suomen kannalta.** 7 s.

10/94 Seija Lainela - Pekka Sutela **The Comparative Efficiency of Baltic Monetary Reforms.** 22 p.
Tuula Rytilä **Monetary Policy in Russia.** 22 p.

11/94 Merja Tekoniemi **Miksi Venäjän virallinen työttömyysaste on säilynyt alhaisena?** 19 s.

1/95 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1994.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1994.** 21 s.
Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan talouskehitys 1994.** 19 s.

2/95 Urmas Sepp **Inflation in Estonia: the Effect of Transition.** 27 p.
Urmas Sepp **Financial Intermediation in Estonia.** 32 p.

3/95 Vesa Korhonen **EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus.** 31 s.
Jouko Rautava **Talousintegraatio ja Suomen turvallisuus - Suomi Euroopan unionin idän taloussuhteissa.** 21 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1985-94.** 10 s.

4/95 Nina Oding **Evolution of the Budgeting Process in St. Petersburg.** 29 p.
Urmas Sepp **A Note on Inflation under the Estonian Currency Board.** 12 p.
Pekka Sutela **But ... Does Mr. Coase Go to Russia?** 14 p.

5/95 Urmas Sepp **Estonia's Transition to a Market Economy 1995.** 57 p.

6/95 Niina Pautola **The New Trade Theory and the Pattern of East-West Trade in the New Europe.** 21 p.
Nina Oding **Investment needs of the St.Petersburg Economy and the Possibilities to meeting them.** 20 p.
Panu Kalmi **Evolution of Ownership Change and Corporate Control in Poland.** 21 p.

7/95 Vesa Korhonen **Venäjän IMF-vakauttamisohjelma 1995 ja Venäjän talouden tilanne.** 37 s.
Inkeri Hirvensalo **Maksurästit Venäjän transitiotaloudessa.** 30 s.
Seija Lainela **Baltian maiden omat valuutat ja talouden vakautus - pienten maiden suuri menestys.** 14 s.

8/95 Pekka Sutela **Economies Under Socialism: the Russian Case.** 17 p.
Vladimir Mau **Searching for Economic Reforms: Soviet Economists on the Road to Perestroika.** 19 p.

9/95 Niina Pautola **East-West Integration.** 33 p.
Panu Kalmi **Insider-Led Privatization in Poland, Russia and Lithuania: a Comparison.** 16 p.
Iikka Korhonen **Equity Markets in Russia.** 14 p.
Jury V. Mishalchenko - Niina Pautola **The Taxation of Banks in Russia.** 5 p.

1/96 Juhani Laurila **Payment Arrangements among Economies in Transition: the Case of the CIS.** 23 p.
Sergei Sutyrin **Problems and Prospects of Economic Reintegration within the CIS.** 17 p.
Viktor V. Zakharov - Sergei F. Sutyrin **Manager Training - Another Emerging Market in Russian Educational Services.** 9 p.

2/96 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1995.** 12 s.
Juhani Laurila **Katsaus lähialueisiin.** 28 s.
Iikka Korhonen **Baltian vuosikatsaus.** 10 s.
Pekka Sutela **Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995.** 10 s.
Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan siirtymätalouksien kehitys 1995.** 17 s.

3/96 Niina Pautola **Intra-Baltic Trade and Baltic Integration.** 12 p.
Vesa Korhonen **The Baltic Countries - Changing Foreign Trade Patterns and the Nordic Connection.** 16 p.
Iikka Korhonen **Banking Sectors in Baltic Countries.** 22 p.

4/96 Niina Pautola **Trends in EU-Russia Trade, Aid and Cooperation.** 16 p.
Niina Pautola **The Baltic States and the European Union - on the Road to Membership.** 20 p.
Elena G. Efimova - Sergei F. Sutyrin **The Transport Network Structure of the St.Petersburg Region and its Impact on Russian-Finnish Economic Cooperation.** 11 p.
Iikka Korhonen **An Error Correction Model for Russian Inflation.** 10 p.

5/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Direct Investment from Finland to Eastern Europe; Results of the 1995 Bank of Finland Survey.** 21 p.
Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Social Consequences of Economic Reform in Russia.** 26 p.
Iikka Korhonen **Dollarization in Lithuania.** 7 p.

6/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Suorat sijoitukset Suomesta Itä-Eurooppaan; Suomen Pankin vuonna 1995 tekemän kyselyn tulokset.** 20 s.
Jouko Rautava **Suomi, Euroopan Unioni ja Venäjä.** 6 s.
Niina Pautola **Baltian maiden talouskatsaus 1996.** 12 s.

1/97 Panu Kalmi **Ownership Change in Employee-Owned Enterprises in Poland and Russia.** 51 p.

2/97 Niina Pautola **Fiscal Transition in the Baltics.** 23 p.
Peter Backé **Interlinkages Between European Monetary Union and a Future EU Enlargement to Central and Eastern Europe.** 19 p.

3/97 Iikka Korhonen **A Few Observations on the Monetary and Exchange Rate Policies of Transition Economies.** 8 p.
Iikka Korhonen **A Brief Assessment of Russia's Treasury Bill Market.** 8 p.
Rasa Dale **Currency Boards.** 14 p.

4/97 Sergei F. Sutyrin **Russia's International Economic Strategy: A General Assessment.** 17 p.
Tatiana Popova **The Cultural Consequences of Russian Reform.** 17 p.
Ludmilla V. Popova - Sergei F. Sutyrin **Trends and Perspectives in Sino-Russian Trade.** 11 p.

5/97 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1996.** 10 s.
Iikka Korhonen - Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1996.** 12 s.
Merja Tekoniemi **Katsaus lähialueisiin 1996.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1996.** 10 s.
Kari Pekonen **Valko-Venäjän talous vuonna 1996.** 6 s.
Katri Lehtonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1996.** 13 s.

6/97 Niina Pautola **Towards European Union Eastern Enlargement - Progress and Problems in Pre-Accession.** 17 p.
Katri Lehtonen **Theory of Economic Reform and the Case of Poland.** 26 p.
Boris Brodsky **Dollarization and Monetary Policy in Russia.** 14 p.

7/97 Toivo Kuus **Estonia and EMU Prospect.** 24 p.
Olga Luštšik **The Anatomy of the Tallinn Stock Exchange.** 23 p.
Riia Arukaevu **Estonian Money Market.** 20 p.

1/98 Iikka Korhonen **The Sustainability of Russian Fiscal Policy.** 8 p.
Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Challenges to Reforming Russia's Tax System.** 18 p.
Niina Pautola **Optimal Currency Areas, EMU and the Outlook for Eastern Europe.** 25 p.

2/98 Peter Westin **Comparative Advantage and Characteristics of Russia's Trade with the European Union.** 26 p.
Urszula Kosterna **On the Road to the European Union - Some Remarks on Budgetary Performance in Transition Economies.** 31 p.

3/98 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Keskuksen ja alueiden välisten suhteiden kehitys Venäjällä 1992-1997.** 10 s.
Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Katsaus Suomen kauppaan IVY-maiden ja Baltian maiden kanssa 1990-1997.** 11 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja ongelmat.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1997.** 10 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys 1997.** 12 s.

4/98 Kustaa Äimä **Central Bank Independence in the Baltic Policy.** 30 p.
Iikka Korhonen – Hanna Pesonen **The Short and Variable Lags of Russian Monetary Policy.** 11p.
Hanna Pesonen **Assessing Causal Linkages between the Emerging Stock Markets of Asia and Russia.** 10 p.

5/98 Laura Solanko **Issues in Intergovernmental Fiscal Relations – Possible Lessons for Economies in Transition.** 19 p.
Iikka Korhonen **Preliminary Tests on Price Formation and Weak-form Efficiency in Baltic Stock Exchanges.** 7 p.
Iikka Korhonen **A Vector Error Correction Model for Prices, Money, Output, and Interest Rate in Russia.** 12 p.
Tom Nordman **Will China catch the Asian Flu?** 14 p.

6/98 Saga Holmberg **Recent Reforms in Information Disclosure and Shareholders' Rights in Russia.** 17 p.
Vladimir R. Evstigneev **Estimating the Opening-Up Shock: an Optimal Portfolio Approach to Would-Be Integration of the C.I.S. Financial Markets.** 39 p.
Laura Solanko – Merja Tekoniemi **Novgorod and Pskov – Examples of How Economic Policy Can Influence Economic Development.** 14 p.
Ülle Lõhmus - Dimitri G. Demekas **An Index of Coincident Economic Indicators for Estonia.** 12p.

7/98 Tatyana Popova **Financial-Industrial Groups (FIGs) and Their Roles in the Russian Economy.** 24p.
Mikhail Dmitriyev – Mikhail Matovnikov – Leonid Mikhailov – Lyudmila Sycheva **Russian Stabilization Policy and the Banking Sector, as Reflected in the Portfolios of Moscow Banks in 1995–97.** 29 p.

1/99 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.
Iikka Korhonen – Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1998.** 10 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja näkymät.** 13 s.
Pekka Sutela **Ukrainan talouskatsaus 1998.** 14 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.